

beurspeculatie ontketenen alle duistere machten in hem en zijn compagnons. Zelf uiterlijk eerlijk blijvend, doet hij mee aan het spel van misdadigen. De strijd met het leven voert tot den dood. Zijn laatste compagnon hangt zich op; om een totale ruïne te voorkomen, moet de zelfmoord geheim gehouden worden, tot de zaken geregeld zijn. Terwijl de echtgenoot achterblijft bij het lijk van haar man, wachtend op hem, dien zij liefheeft, weet Niels op sluwe wijze oogenblikkelijke ondergang te voorkomen. Maar heimelijk verlaat hij dan de vrouw, die om hem de lugubere doodenwacht heeft gehouden, om in wilde nachtelijke vaart naar eigen bedruid huis en eigen wachtende vrouw te jagen. Zoo snelt hij zijn letterlijken en figuurlijken ondergang tegemoet, als zijn wagen op de weggeslagen brug aanstormt en met een vreeslijken zwaai over de beek, op den stellingen oever te pletter slaat.

Ondanks het Wild-West-slot, weet de schrijver de figuur van den energieke boer, die alles waagt om zijn droom in een daad om te zetten, goed te tekenen. Er zit gang en sterke stijging in dit eerste deel, die een grootsche ontknooping van het drama doet verwachten, een geestelijke overwinning, na het stoffelijk resultaat. Als gevaar dreigt hier echter, dat door de breede beschrijving van den tijdgeest, de persoon van Niels niet steeds de eerste plaats inneemt.

Het tweede deel, naar Niels' vrouw geheeten, handelt over veel geldzorgen en de liefdevolle verzorging van den op het laatste nippertje gereden Niels. Door zijn zware verwonding is hij geheel van de verdere handeling uitgesloten, waardoor de financiële lawine op Kristine zich neerstort. Wat men den eigenzinnigen landheer zou weigeren, geeft men zijn ongelukkige vrouw. Bloedverwanten, vrienden en de kleine boeren, vol medelijden met haar lot en eerbied voor haar zorgzame liefde, bieden geldelijken steun. Nu pas doorziet zij het streven van Niels en leert zij zijn ideaal waardeeren. Daardoor zet zij de speculatie voort en haar treft het geluk: de aandelen stijgen aldoor. De beursmannen raden haar aan door te gaan, daar zij schatrijk kan worden. Doch als de bezitting geheel vrij is van schuld, houdt zij op en verkoopt de aandelen, na een valsche handtekening van haar man gezet te hebben. Zij wil haar man en haar huis, niet het geld van anderen. Wat met Niels verloren dreigde te gaan, redt haar liefde. En als haar zaken geregeld zijn, weet haar nooit rustende zorg ook het leven van haar man te redden.

In dit deel, waarin vrouwen de hoofdrollen vervullen, krijgt de godsdienst een klein aandeel. De oude grootmoeder bidt voor haar zoon en ook Kristine vouwt soms haar handen om te bidden om overgave aan haar man. Het is echter niet God, die het leven dezer vrouw leidt, maar de volledige overgave aan den man, wiens innerlijke grootheid haar nu blijkt. Zijn ideaal wordt het hare, zijn geest bestuurt haar handelingen, zijn juist economisch inzicht behaalt door haar de zegen. Van geestelijke verdieping, van overgave aan God, die het lot van de menschen en den gang der gebeurtenissen bepaalt, blijkt niets. Het menschelijk idealisme voert haar door diepe geldelijke afgronden, tot de verlangde rust.

In het derde deel: Twee bouwen hun huis, wordt Niels' levenswerk bekroond. Hij is beter geworden tegen de verwachting der medici in. Niet de rust, maar het werk geeft hem zijn gezondheid terug. Hij is een ander man geworden. De handelwijze van zijn vrouw keurt hij geheel goed. Nu gaat hij eerlijk geld verdienen in den tijd der na-oorlogse hoogconjunctuur. Hij speelt en drinkt niet meer.

Naief beschreven is de booze geest van zijn drinkende bentgenooten van vroeger, die tevergeefs trachten den braven Niels weer aan hun zij te krijgen. Zij gaan straks onder in de malaise, omdat zij geen ideaal hadden, maar slechts bedrog en list aanwendden om zelf rijk te worden. Niels blijft staande, omdat zijn vrouw in zijn ideaal geloofde. Hij helpt nu armen, waarschuwt tegen speculeren, geeft raad in moeilijkheden en bewaart daardoor velen voor financiële ondergang, als de haastig opgerichte fabrieken met verliezen gaan werken en de speculerende banken springen.

Niels, die nu veel geld op eerlijke manier verdient, helpt gedupeerden en slicht een spaarbank, omdat ijverig werken op eigen land, beloond wordt en het langzaam verdiende geld in den ouderdom een zegen zal blijken. Even komt hij onder indruk van een dichter — wel merkwaardig — die zegt, dat slechts geloof in Jezus rust kan geven en anders niets, dat eigen werk geen waarde heeft. Maar nergens komt de geestelijke vernieuwing van Niels uit. Hij is een braaf man geworden, die soms wegens teedere herinneringen naar de kerk gaat en gesticht wordt door gezangen. Hij is veranderd, zeker, maar slechts gradueel. Voorzichtigheid en bedachtzaamheid beheerschen zijn financieel beleid. Het doorgezet speculeren van Kristine heeft de basis van zijn huis vastgesteld, het gezamenlijke goede beheer verstevigt het en bouwt het verder op.

Het tweede en derde deel bevatten wel enkele mooie passages, maar staan literair ver beneden het eerste. De breedsprakigheid van den auteur in

crisis-aangelegenheden, de lange gedeelten over geldzaken en bankwezen worden toenemend vervelend. De spanning is er totaal uit — ieder voorvoelt reeds spoedig, dat de brave Niels gelijk zal krijgen en vurig verlangt men soms dat de oude Niels zijn veranderden, maar niet bekeerden naamgenoot zal hyspringen, om van het verhaal te redden, wat er van te redden valt.

Deze trilogie, zoo forsich begonnen, zoo veel belovend, leidt niet tot een grootschen afloop, omdat het materialistisch-idealisme den grondtoon blijft behouden. Er wordt met godsdienst en geloof gewerkt, maar niet het geloof in God bewerkt een nieuwe verhouding tot den naasten. De „held“ van het laatste deel is een verslachte, hoogstens verzachte weergave van dien uit het eerste boek. Daar beheerschte hij nog de situatie, hier wordt hij er door weggedrongen in de veilige rust van zijn landhuis. — Niet hij, maar de geschiedenis van de economische ontwikkeling en het verval daarvan in Denemarken, gedurende de eerste jaren na den oorlog, vult het grootste deel van dit werk, hij speelt niet meer als eerst, maar wordt gespeeld, omdat hij is genezen, niet herboren.

Gron.

H. S.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

De noodzakelijkheid van de Christelijke tehuizen voor militairen.

Ieder lezer van ons blad zal 'tmet ons eens zijn, als we beweren: Iemand, die z'n beroepsarbeid heeft verricht, heeft 's avonds behoefte aan een „thuis“ (zijn eigen huis of kosthuis of tehuis-voor-de-avonden).

Deze waarheid nu willen we toepassen op het leven onzer dienstplichtigen en we komen dan tot het volgende:

In de diensturen vervult de militair zijn beroep, precies als in de werkuren de fabrieksarbeider het doet. Na het vervullen zijner militaire werkzaamheden gaat de soldaat naar het Christelijk tehuis, net als de fabrieksarbeider naar z'n eigen thuis of kosthuis.

Deze „toepassing“ op de algemeen toegepaste bewering van boven, wordt echter blijkens de praktijk van sommiger meelevens met onze Chr. tehuizen, niet algemeen toegestemd.

Dat een militair na volbrachte dagtaak, een zekere huiselijkheid behoeft, moge door allen toegegeven worden, verschil van meening blijft, als het gaat over de vraag: Waar is dat tehuis voor den militair en welk karakter draagt het?

Op deze vragen antwoorden sommigen dit:

De kazerne moet het tehuis voor de militairen zijn. Daar moeten ze door de overheid, óók na de diensturen, opgevoed, verzorgd, daar moeten hun ontwikkelings- en ontspanningsavonden gegeven.

Die kazerne-huiselijkheid moet het militaire karakter behouden. Want de overheid legt op de dienstplichtigen beslag gedurende hun ganschen diensttijd, en moet ze houden in de militaire sfeer. Op die wijze gaat het burgerlijke wat van hen af, en blijven we bewaard voor een stel half-soldaten-half-burgers en na den diensttijd gaan ze gesterkt door „den geest van het militaire leven“ de burgermaatschappij in.

Wij beantwoorden de twee bovengestelde vragen echter gansch anders. Vooraf zeggen we al, dat het antwoord van hier boven het bestaansrecht onzer Chr. tehuizen eigenlijk ontkent. En zij die, hoewel onze tehuizen nog steunende omdat op dit moment de kazernes nog niet voldoende huiselijkheid bieden, maar in den grond der zaak meenen dat de overheid de militairen door gezellige avonden aan de kazerne moet binden en de dienstplichtigen in een echt militaire sfeer, ook des avonds, dient te houden, ondermijnen door die gedachten alleen al, het bestaan onzer tehuizen, en bemoeilijken den verderen uitbouw van het Christelijk tehuisleven.

Wij willen daarom het verkeerde antwoord bestrijden door het o.i. eenig goede te geven, n.l.: Het huiselijk leven moet de soldaat na z'n dienstwerk in het Christelijk tehuis vinden en het karakter van dat tehuis zij precies eender als van ieder ander „thuis“, waarvan de arbeider na z'n dagtaak geniet kan.

Net zoo min als een fabrieksarbeider z'n tehuis 's avonds vindt op het fabrieksterrein en zijn huiselijkheid het karakter van het fabrieksleven heeft, mag dit het geval zijn bij den militair.

De elsch tot Christelijk-huiselijk leven mag niet gedurende den heelen diensttijd genegeerd; die elsch blijft.

Alleen maar: De overheid is wel geroepen om te steunen, doch niet bekwaam tot het verschaffen van Christelijk huiselijk leven en wat daarmee saamhangt (ontspanning, ontwikkeling, opvoeding).

Christelijk huiselijk leven is alleen mogelijk bij Christenen. De overheid heeft in haar dienst

echter Christenen en niet-Christenen. Hoe zou zij kunnen zorgen voor Christelijk huiselijk leven?

Er is Christelijke en niet-Christelijke ontspanning. De overheid kan de Christelijke niet geven, temeer daar Christelijke ontspanning verbonden moet zijn met het Christelijk huiselijk leven.

Moet de overheid als opvoedster optreden?

Neen. Denk aan onzen schoolstrijd.

Moet ze als ontwikkelaarster fungeren?

Neen. Er is ontwikkeling uit den Geest, naar het Woord en uit het vleesch, naar 's menschen goed-dunken.

Van algemeene, z.g.n. neutrale ontwikkeling willen we niet weten en de legerleiding onthoudt zich van het geven van ontwikkelingsavonden.

De overheid beperke zich tot haar taak: het laten verrichten van militairen arbeid in de diensturen.

En verder moeten haar dienaren (leger-autoriteiten) niet meenen dat de dienstplichtige vanaf de reveille tot den anderen dag met de reveille en zoo alle dagen, in de militaire sfeer moet gehouden en dat het burgerlijke er wat af moet.

Op die manier wordt het soldaat-zijn gemaakt tot het één en al.

Dat is verabsoluteren van het militaire leven. Deze verabsolutering verdoft juist het leven van het leger, zoowel van beroepspersoneel als van dienstplichtigen.

Niets is funester voor een beroep, dan dat het gemaakt wordt tot het één en 'tal, het alles-beheerschende.

De schoolmeester die altijd schoolmeester is en schoolmeestert;

de boer die alles van uit boerenstandpunt beziet en naar boerenmaatstaf beoordeelt, in alles boer is; de soldaat die altijd soldaatje speelt, alles van uit militair oogpunt bekijkt, naar z'n militaire moraal beoordeelt;

deze allen brengen hun beroep en hun collega's in discredit bij de andere burgers.

Die menschen raken vastgeroest in hun beroepsweertjes en verward in het kluwen van hun beroepsmoeilijkheden en narigheden.

Zij verliezen door hun afgezonderd zijn van het rijke, volle menschenleven hun frischeheid.

Wij moeten geen afgesloten kasten hebben, gevormd naar de beroepen.

Gelukkig de beroepsmilitair, die na zijn diensturen als burger met de burgers meeleeft.

En wat de dienstplichtigen betreft, wij zien het zoo:

Ze moeten in de diensturen in stipte gehoorzaamheid aan Gods dienaar (de overheid — en haar dienaren) hun van God hen opgelegde taak, als hun Goddelijk beroep, vervullen, met „hart en ziel“, niet als menschen-(meerdere)-behaggers, maar den Heere dienende, zoodat om hun goede (militaire) werken degenen die den Heere niet kennen, hun Vader in de hemelen gaan verheerlijken, die zulke kinderen heeft in Zijn dienst, welke niet al „kankerende“ en „de lijn-trekkende“ en er „tusschen-uit-knippende“ hun arbeid verrichten, maar dezen even goed en trouw doen als hun werk in de burger-maatschappij, ja even trouw als de engelen in den hemel.

En dan, als de diensturen om zijn, zijn ze weer met „hart en ziel“ burger, mensch, die het huiselijk leven-na-volbrachte-dagtaak noodig heeft; en verlaten ze de „militaire sfeer“ en komen ze los uit „den militairen geest“, precies eender als de arbeider uit de sfeer van de fabriek stapt en loskomt „uit den geest van de fabriek“, als hij zijn werk gedaan heeft.

Dat zich-burger-voelen zal heusch den militairen arbeid niet schaden.

Integendeel, voldoen onze jongens zich in de diensturen maar wat méér „burger“, mensch.

Dezelfde jongeman, die als burger „dagdieverij“ en „lijntrekkerij“ en „twerk afschuiven op een ander“ en „ter uitknippen“ veracht, dóét het als soldaat;

dezelfde, die zijn werkplaats als burger netjes houdt, bevuilt zijn werkplaats-in-militairen-dienst (de kazerne).

Waarom? Hij voelt zich te veel soldaat, en te weinig burger. Als soldaat mag je immers wat je als burger niet mag? Als soldaat heb je immers een soldaten-moraal? Heusch wat meer burger-zijn, wat meer besef: ik moet mijn militaire beroep evengoed doen als mijn werk thuis, zou den militairen dienst ten goede komen.

En na de diensturen is het niet meer dan gepast zich burger te voelen.

Zeker, dan kan je nog wel eens boomen over den dienst van vandaag, maar dan doe je dat zoo als die fabrieksarbeider over zijn werk van overdag, je doet het in rust en zonder dat de „militaire geest“ over je heerscht, zij het ook dat die beslag op je legt op een aangename wijze, tijdens den film- of ontwikkelingsavond in de kazerne.

De legerleiding geve zulke avonden niet, herhalen we nogeens.

Ideaal is: De Christen-dienstplichtige gaat na zijn diensturen direct naar het Christelijk tehuis.

Dat is niet ten kwade van de kazerne bedoeld, evenmin als het ten kwade is van de werkplaats wanneer de werkmán dié verlaat.

Het Christelijk huiselijk leven moet hij hebben.

Daar moet met de tehuis de Christel de Christel de Christel tehuis of in a gegeven; de Christel leven door h vooral ook hij lid is, de die in het tel Vanuit het ande burger daar, met d Daar mo Daar mo kunnen vin Van daar En 's avon Woord van loovigen — maar als br weer gaan weer terug t om te gen plaats te he meente, wa kan het go zoe men zi jaloerschwe tus' bloed.

Waar mei „Maar weet, komen voor We vragr Kunnen d inspanning.

We behoe op te gaan neerende, de tehuizen vo Wij hebbe zool als we d en ons ple voor militai de richting tehuizen te

Het begin bij zonde vulling, mó en leidt om Het telt regel, en d voor hen d

Het onde dient ons C onderhoud versiteit, de Een rui plaats, daa roept uit l zien naar e

En voora gerautoritei als regel, alles ontho koste van t

Is het d het tehuis noodgedwo selijkheid i moet toch den-regel-al tairen duid

Zoe wor uitbouw v lukt met d gemakkelij ons Christe

Capelle

2. Van v op de vraa de(n) eisch Dat is el En — zoo antwoord

Ik wil t eenvolgens 1. Wat 2. Wat d

Het ant in het K eerste ged het adres Maart van den de voor on

2. Wat v op de vraa de(n) eisch Dat is el En — zoo antwoord

Ik wil t eenvolgens 1. Wat 2. Wat d

Het ant in het K eerste ged het adres Maart van den de voor on

2. Wat v op de vraa de(n) eisch Dat is el En — zoo antwoord

Ik wil t eenvolgens 1. Wat 2. Wat d

Het ant in het K eerste ged het adres Maart van den de voor on

2. Wat v op de vraa de(n) eisch Dat is el En — zoo antwoord

Ik wil t eenvolgens 1. Wat 2. Wat d

Het ant in het K eerste ged het adres Maart van den de voor on

2. Wat v op de vraa de(n) eisch Dat is el En — zoo antwoord

Ik wil t eenvolgens 1. Wat 2. Wat d

Het ant in het K eerste ged het adres Maart van den de voor on

2. Wat v op de vraa de(n) eisch Dat is el En — zoo antwoord

Ik wil t eenvolgens 1. Wat 2. Wat d

Het ant in het K eerste ged het adres Maart van den de voor on

2. Wat v op de vraa de(n) eisch Dat is el En — zoo antwoord

Ik wil t eenvolgens 1. Wat 2. Wat d

Het ant in het K eerste ged het adres Maart van den de voor on

2. Wat v op de vraa de(n) eisch Dat is el En — zoo antwoord

Ik wil t eenvolgens 1. Wat 2. Wat d

Het ant in het K eerste ged het adres Maart van den de voor on

2. Wat v op de vraa de(n) eisch Dat is el En — zoo antwoord

Ik wil t eenvolgens 1. Wat 2. Wat d

Het ant in het K eerste ged het adres Maart van den de voor on

2. Wat v op de vraa de(n) eisch Dat is el En — zoo antwoord

Hoe zou zij iseliek leven? jke ontspan- niet geven, g verbonden elijk leven optreden?

ren? est, naar het nschen goed-

ikkeling wij- ng onthoude savonden. ur taak: het in de dienst-

ger-autoritei- ge vanaf de e reveille en oet gehouden oet.

a gemaakt tot

ilitaire leven ist het leven personeel als

dan dat het alles-beheer-

meester is en ndpunt bezieet alles boer is. elt, alles van z'n militaire

hun collega's hun beroeps- van hun be-

l zijn van het heid. a hebben, ge-

a zijn dienst- leeft. eeft, wij zien

dipte gehoor- verheid — en gelegde taak, n, met „hart ren-behagers, en hun goede n Heere niet gaan verheer-

Zijn dienst- ijn-trekkende' arbeid ver- trouw doen appij, ja even

, zijn ze weer, die het lui- oodig heeft; r" en komen precies eender ibrick stapt en oriek", als hij

den militairen

is zich in de ", mensch. " „dagdieverij" niven op een t, dóét het als

burger netjes ilitairen-dienst

soldaat, en te : immers wat heb je immers zer burger-zijn, ilitaire beroep, zou den mi-

meer dan ge-

boomen over en doe je dat zijn werk van zonder dat de l, zij het ook agename wijze, savond in de

en niet, herha-

ge gaat na zijn ijk tehuis.

zerne bedoeld, de werkplaats

oet hij hebben.

Daar moet gevonden: de Christelijke omgang met de tehuis-ouders; de Christelijke vriendschap met de kameraden; de Christelijke ontspanning; de Christelijke ontwikkeling op de J. V.-in-het-tehuis of in andere clubs of door cursussen daar gegeven; de Christelijke belangstelling voor het gansche leven door het lezen van de Christelijke pers; vooral ook het mee-leven met de kerk, waarvan hij lid is, door het lezen der kerkelijke bladen, die in het tehuis komen.

Vanuit het tehuis moet gemeenschap gezocht met andere burgers in de garnizoensplaats, met de J. V. daar, met de kerk vooral.

Daar moeten de kerkdiensten bekend zijn. Daar moet de dominie ze voor „huisbezoek" kunnen vinden.

Van daaruit gaan ze op de gewone catechisatie. En 's avonds komen allen daar gelijkelijk om het Woord van God te hooren, te bidden — als geloovigen — die niet allereerst als „militairen", maar als broeders-in-Christus, hun werk straks weer gaan doen, om den anderen avond hier weer terug te keeren;

om te genieten wat het is dat wonderlijke: één plaats te hebben in heel zoo'n garnizoen of gemeente, waar men thuis is. Waar men genieten kan het goede dat God Zijn kinderen geeft, of, zoo men zich daartoe niet rekenen durft, toch jaloersch wordt op de vrijgekochten door Christus' bloed.

Waar men vroolijk kan zijn — zóó dat het: „Maar weel, dat God u om al deze dingen zal doen komen voor het gericht", niet verschrikt.

We vragen: Kan een kazerne dit ooit bieden? Kunnen de leger-autoriteiten dat met de meeste inspanning, en beste bedoelingen ooit geven?

We behoeven niet al het kwaad van de kazerne op te gaan sommen, om aldus negatief redeneerende, de noodzakelijkheid der Christelijke tehuizen voor militairen te betoogen.

Wij hebben aan de redeneering uit het positieve zooals we die boven gaven, al meer dan genoeg, en ons pleit voor de Christelijke tehuizen voor militairen, zooals boven gegeven, laat tevens de richting zien, waarin de vraag: „Wie heeft de tehuizen te onderhouden?" dient beantwoord.

Het beginsel der A.R. Partij, in de leuze: „De bijzondere school regel, de openbare aanvulling, móét ook beleefd t.o.z. der Chr. tehuizen en leidt ons tot deze gedachte:

Het tehuis door particulier initiatief gesticht regel, en de kazerne-huiselijkheid aanvulling voor hen die geen tehuizen bezoeken willen.

Het onderhoud der Christelijke tehuizen dient ons Christenvolk op één lijn te zien met het onderhoud der Christelijke school, der Vrije Universiteit, der andere Christelijke instellingen.

Een ruime overheidssubsidie is daarbij op z'n plaats, daar de Overheid onze jongens wegroept uit hun eigen huis en ze dwingt uit te zien naar een tehuis.

En vooral moeten de overheidsdienaren (de leger-autoriteiten) den gang naar de Chr. Tehuizen als regel, als normaal beschouwen en zich van alles onthouden wat aan de kazerne bindt ten koste van den band aan het Tehuis.

Is het dan vanwege de velen die niet naar het tehuis gaan, toch noodzakelijk in de kazerne, noodgedwongen en aanvullenderwijze, eenige huiselijkheid aan de militairen te verschaffen, dan moet toch steeds het uitzonderlijke, het vanden-regel-afwijkende dezer maatregelen den militairen duidelijk zijn.

Zóó wordt het bestaan onzer tehuizen en de uitbouw van het tehuisleven (zoo noodig in dezen tijd, met de vele nieuwe garnizoensplaatsen) vergemakkelijkt van Overheidswege en de steun van ons Christenvolk aan de tehuizen vruchtbaar.

Capelle a. d. IJssel.

J. L. STRUIK.

UIT DE HISTORIE

Eerherstel.

II.

2 Van veel meer belang is echter het antwoord op de vraag of de Utrechtsche gemeente geheel aan de eisch(en) van de regeering heeft toegegeven. Dat is eigenlijk het punt waarom alles draait. En — zooals ik reeds te kennen gaf — moet het antwoord ontkennend luiden.

Ik wil hier twee vragen stellen en die achter-eenvolgens beantwoorden:

1. Wat eischte de regeering?

2. Wat deed de gemeente?

Het antwoord op de eerste vraag is te vinden in het Koninklijk besluit van 5 Juli 1836. Het eerste gedeelte daarvan bevatte een antwoord op het adres vanwege de Amsterdamsche Synode in Maart van dat jaar aangeboden; daarbij werden de reeds bestaande gemeenten voor ontbonden verklaard. Van het twee-

de gedeelte is hier alleen het daarin onder a bepaalde van belang, n.l.:

„Dat wanneer in eenige plaats een enigszins aanmerkelijk aantal personen mogt zijn, welke een gemeente van de voornoemde afgescheidenen zouden wenschen te vormen, en toelating verlangen tot vrije uitoefening van hunne eeredienst in een daartoe bestemd gebouw, of bijzonder huis, deselve personen, zich daartoe, met inachtneming van het bepaalde bij art. 161 der grondwet, en met overlegging van de vereischte reglementen en kerkelijke organisatie, aan Ons zullen kunnen verzoeken, bij een door hen in dividu e o l geteekend adres, waarvan de naamteekeningen zullen moeten zijn gecertificeerd door den burgemeester, en waarbij zij zullen moeten verklaren"

zelf te zorgen voor hun eeredienst en armen en geen aanspraak te maken op onderstand van het Rijk of

„op eenige bezittingen, inkomsten of regten van de Hervormde (Gereformeerde) kerk" enz. 2)

Wat dit laatste betreft, reeds had de Amsterdamsche Synode (1836) in haar adres verklaard: „Wij wenschen op niemands bezittingen, inkomsten, regten of titels eenige inbreuk te maken."

Deze verklaring bevatte dus zelfs méér, dan het besluit vroeg.

Het antwoord op de tweede vraag kan gegeven worden door enkele punten in het door de leden der gemeente onderteekende verzoekschrift naar voren te brengen. De onderteekenaars schreven:

„Zij zijn onderling vereenigd in hetzelfde geloof, waarvan zij openbare belijdenis doen, met de van ouds bekende en ook door Uwe Majesteit erkende Formulieren van Eenigheid"....

„Ten gevolge van die geloofsvereëning, zijn zij in hunne consciëntie voor God verplicht, om ook gemeenschappelijk hunne Godsdienst uit te oefenen"....

„De Formulieren van Eenigheid boven vermeld, houden zij in alle stukken en deelen voor de uitwendige kerkelijke eenigheidsbanden, als uitdrukking van hun gemeenschappelijk geloof....; terwijl door de verwerping der Formulieren ook hunne vereëning ophoudt"....

Zij verklaarden dan verder opzieners en diakenen gekozen te hebben, die zij aan Z. M. ter erkenning voorstelden. Zij hadden „tengevolge eener ondervinding van ruim drie jaren" een huishoudelijk reglement opgesteld, waarnaar de opzieners zich bij de uitoefening hunner bediening hadden te gedragen en waardoor „hunne uitwendige kerkelijke handelingen volgens hunne Formulieren van Eenigheid geregeld worden". Zij verklaarden af te zien van aanspraken op eenige goederen enz. en zelf te zullen zorgen voor het onderhoud van hun eeredienst en armen. Zij vroegen:

„dat Uwe Majesteit hen volgens hunne Formulieren van Eenigheid, met hunne kerkelijke instigting, als een Christelijke afgescheiden Gemeente.... in de burgerlijke maatschappij gelieve /toete laten en/ te erkennen",

en verzochten tenslotte om met

„onze opzieners, als met onze afgevaardigden te correspondeeren: hetwelk Uwe Majesteit nooit weigert aan de verkozen directie van tijdelijke en aardse genootschappen, die hunne erkenning in de burgerlijke maatschappij van Uwe Majesteit vragen". 3)

Ik spatteerde in beide overgenomen stukken verschillende uitdrukkingen, ten einde daar de bijzondere aandacht op te doen vallen.

Het Koninklijk besluit stelde het vormen van een kerkelijke gemeente afhankelijk van 's Konings toestemming, na een daartoe kenbaar gemaakte wensch te verleenen.

In het verzoekschrift van de leden der Utrechtsche gemeente wordt van zoo'n wensch niet ge- rept, en over het vormen van een gemeente kan geen enkel woord gevonden worden. Integendeel! Zij schreven: „zij zijn onderling vereenigd". Die „vereëning" bracht mede gemeenschappelijke godsdienstoefening. Den grondslag vormden de drie Formulieren van Eenigheid, de oude belijdenis- schriften der Gereformeerde Kerken. Viel die grondslag weg, dan betekende dat tegelijkertijd het einde hunner „geloofsvereëning". Zij verzaak- ten dus niet, maar handhaafden tegenover den Koning ten volle het „Gereformeerde" van hun „geloofsvereëning" en ook die „vereëning" zelf. Zij hadden reeds hunne „opzieners", onder- lingen en diakenen, gekozen. En eindelijk verklaar- den zij, dat het bijgevoegde reglement was opge- steld, rekening houdende met een „ondervinding van drie jaren". Dat alles is toch wel het tegen- overgestelde van een verzoek om een gemeente te mogen vormen. En dus ook allerminst een toegeven aan den eisch der „regeering".

1) M.i. moet, in verband met het vooraangaande, de nadruk op dit woord vallen; op de ontbinding moest een (nieuwe) vorming volgen. De zaak werd door Dr Rull- mann niet zuiver gesteld.

2) Het Koninklijk besluit is volledig afgedrukt in „Hen- drik de Cock" enz., II, blz. 213—217.

3) De tusschen // geplaatste woorden werden later bij een samenspreking met den secretaris-adviseur Janssen door Ds Scholte toegevoegd.

4) Het adres is behalve in „De Reformatie" V (1839) blz. 185—189, ook gedrukt in „Hendrik de Cock" enz. II, blz. 292—295.

Het Koninklijk besluit spreekt van een verlan- gen om „toelating tot vrije uitoefening van hunnen eeredienst".

Zij vroegen: „hen te ontheffen van de nog altoos voortdurende belemmeringen hunner gemeen- schappelijke openbare godsdienstoefeningen".

Wel hebben zij erkenning gevraagd. En Ds Scholte voegde er tijdens zijn samenspreking met den secretaris-adviseur Janssen aan het departe- ment het woord „toelating" bij. Maar dat veran- derde niets aan het karakter van het verzoek, dat Zijne Majesteit hen als gemeente „in de burger- lijke maatschappij gelieve toe te laten en te erkennen".

Uitdrukkelijk werd hiermede uitgesloten de vraag om toelating en erkenning als kerkelijke gemeente. Wie daaraan nog eenigen twijfel koesteren mocht, kan dien wegwerken met twee uittalingen van Ds Scholte. In de „Aanmerkingen betreffende een geschrift, getiteld: Verslag van de Synode der Afgescheidene Gereformeerde Ge- meente in Nederland, gehouden van den 17en November tot den 3den December 1840 te Am- sterdam", schreef Ds Scholte (blz. 103) over „het reglement, waarmede de Christelijke Afgescheidene Gemeente te Utrecht in de burgerlijke maatschappij als een zedelijk ligchaam is toegelaten en erkend". En nog weer in „De Re- formatie, 2e serie, deel V (1843), blz. 211: „Een ieder weet, dat de afgescheidene gemeente te Utrecht... in de burgerlijke maatschappij als eene gemeente is erkend en toegelaten." Mij dunkt, hier kan geen twijfel meer mogelijk zijn; in het vooraangaande was gezegd, zij het met andere woorden: onze kerkelijke gemeente bestaat reeds ruim drie jaren, — wij vragen nu haar toelating en erkenning voor zoover het „burgerlijke" aan- gaat. Het is eenigermate te vergelijken met een tegenwoordige aanvraag eener vereëning om rechtspersoonlijkheid.

Minder kon het al niet, voor den toenmaligen tijd. Want zelfs de „erkende kerkgenootschappen" mochten in een of andere plaats geen tot haar te behooren gemeente stichten, zonder daartoe vooraf 's Konings toestemming gevraagd en verkregen te hebben.

Er werd een huishoudelijk reglement overge- legd. De Amsterdamsche Synode van 1836 was feitelijk daarin voorgegaan door als „reglement" de Dordtsche kerkenordening aan den Koning aan te wijzen. Er was echter geen, alle afgescheiden gemeenten bindende, kerkenorde; het is voldoende bekend, dat daarover groote verschillen beston- den. De Utrechtsche gemeente legde de in het kerkelijke leven opgedane ondervindingen vast in een reglement. Wat was er tegen, dat het aan den Koning ter kennisneming toegezonden werd? Maar, ik zeide het reeds, andere gemeenten waren haar daarin reeds voorgegaan. Indien men dat niet goed- keuren wil, dan mag men dat niet aan de Utrecht- sche gemeente als een bijzonderlijk haar treffend verwijt naar voren brengen.

3. Thans (dit wat betreft het derde punt) over den naam, onder welke de Utrechtsche gemeente verzocht toegelaten en erkend te worden: „Christ- elijke Afgescheiden Gemeente". Inderdaad heeft zij daarmede den naam „Gereformeerde" losge- laten. Nu had de Amsterdamsche Synode (1836) reeds gezegd: „Wij wenschen op niemands bezit- tingen, inkomsten, regten of titels eenige in- breuk te maken". Daarmede was in feite reeds het woord „Gereformeerde" voor den toekomstigen naam prijs gegeven. Want men kan onder „titels" moeilijk iets anders verstaan dan de be- kende namen van de „erkende kerkgenootschap- pen".

Maar ik wil dit laten voor wat het moge zijn, en de aandacht er op vestigen, dat het standpunt der regeering omtrent den naam voldoende bekend was uit het Koninklijk besluit. Zij zou aan geen enkele afgescheiden gemeente den begeerden naam geven, denzelfden naam waarmede reeds vroeger en toen nog dikwijls de Hervormde Kerk ge- noemd werd. Wilden de afgescheidenen dus vast- houden aan dien naam, dan was het indienen van elk verzoekschrift overbodige moeite.

Het door Ds Brummelkamp voor de Hattumsche gemeente gereed gemaakte verzoekschrift⁴⁾ is mij niet bekend. Ik weet niet of daarin de gewenschte naam gevraagd werd. Het blijft dus ook nog een open vraag, of in het Utrechtsche stuk „veelmeer gesproken wordt naar den zin des Gouverne- ments", zooals Ds Brummelkamp letterlijk schreef. Uit die mededeeling blijkt echter, dat men ook daar bereid was der regeering tegemoet te komen. De Utrechtsche gemeente moge dan den naam hebben laten varen, maar wat deed die naam ertoe, nu zij, zooals ik meen voldoende te hebben aangetoond, door de Formulieren van Eenigheid te stellen als de belijdenis van haar geloof, haar „Gereformeerde" zijn volkomen handhaafde, van „het hooge standpunt" niet afdaalde; nu zij, door van haar (driejarig) bestaan te getuigen zich kon blijven beschouwen als „de voortzetting van de aloude Gereformeerde Kerk".

Waarom de Utrechtsche gemeente, nietlegen- staande zij inzake het beginsel geenszins had vol- daan aan de door het Koninklijk besluit gestelde

5) Zie: Levensbeschrijving enz., blz. 139.